

MAXTUMQULI –BASHARIYAT KUYCHISI

Aliyeva Dilshoda TerDPI

O'zbek tili va adabiyoti kafedrası o'qituvchisi

Qurasheva O'g'iloy

TerDPI O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi talabasi

Berdimurodova Sohijjamol

TerDPI O'zbek tili va adabiyoti yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada turkman klassik adabiyotining asoschisi Maxtumquli hayoti va she'riyati haqida ma'lumotlar berilgan. Maxtumquli she'rlari umumbashariy qadriyatlarni o'zida aks ettirgani va turkona ruhiyatda yozilganligi, she'riy san'atlar hamda adabiy vositalarni o'zida mujassam etganligi hamda e'tiqot masalasini birinchi o'ringa qo'yganligi bilan ahamiyatlidir.

Аннотация: В статье рассказывается о жизни и поэзии Махтумкули, основоположника туркменской классической литературы. Стихи Махтумкули значимы тем, что отражают общечеловеческие ценности, написаны в тюркском духе, воплощают поэтические искусства и литературные средства, ставят во главу угла тему веры.

Abstract: This article provides information about the life and poetry of Makhtumkuli, the founder of Turkmen classical literature. Makhtumkuli's poems are significant in that they reflect universal values and are written in a Turkic spirit, embody poetic arts and literary means, and prioritize the issue of faith.

Kalit so'zlar:Maxtumquli ijodida bashariyat masalalari, Firog'iy, shoir she'rlarining g'oyaviy tasnifi, turkona ruh, turkman tili rivoji, Maxtumquli ijodida falsafiy g'oyalar.

Ключевые слова: Вопросы гуманизма в творчестве Махтумкули, Фироги, идейная классификация стихов поэта, тюркский дух, развитие туркменского языка, философские идеи в творчестве Махтумкули.

Keywords: Issues of humanity in Makhtumkuli's work, Firog'i, ideological

classification of the poet's poems, Turkic spirit, development of the Turkmen language, philosophical ideas in Makhtumkuli's work.

Turkiy xalqlar adabiyotining asoschisi Ozodiyning o'g'li Maxtumquli Eron shohlari hukmronligi davrida yashab, ijod etadi. Maxtumquli xalqona va falsafiy ruhdagi she'rlari bilan nafaqat turkman xalqining, balki butun turkiy xalqlarning ma'naviy merosiga beqiyos hissa qo'shgan olimdir. Uning ijodi o'z davrining ijtimoiy-siyosiy, ma'naviy hayotini aks ettiradi va bugungi kunda ham dolzarbligini yo'qotmagan. Shoirning falsafiy she'rlarida hayotning o'tkinchiligi, insonning ma'naviy kamolotga intilishi, taqdir, muhabbat, e'tiqod masalalari keng yoritiladi. Maxtumquli uchun muhabbat nafaqat shaxsiy tuyg'u, balki ruhiy poklanish, insoniy yuksalishga eltuvchi yo'ldir. U buni o'zining ko'plab lirika namunalarida ifodalagan.

Ma'rifatparvarlik qarashlari Maxtumquli ilmni insonning eng katta boyligi, millat taraqqiyotining asosiy quroli sifatida ko'radi. Uning she'rlarida jaholat, nodonlik, adolatsizlik qattiq tanqid qilinadi. Shoir turkman xalqining ilimli, madaniyatli, o'z huquqlarini biladigan avlod bo'lishini orzu qilgan. U o'z davrida keng tarqalgan illatlar — o'g'irlik, hasad, zulm va adolatsizlikka qarshi fikrlarini jasorat bilan bildirgan.

Maxtumqulining ijodi turkman adabiy tilining shakllanishida til va uslub xususiyatlari rivojlanishida juda muhim bosqich bo'ldi. U xalq tilida, sodda, ravon, ta'sirchan tilda ijod qildi. She'rlaridagi xalqona hikmatlar, maqol va matallarga yaqin uslub uning ijodini o'quvchi uchun yanada oson va yoqimli qiladi. Shoir murakkab falsafiy g'oyalarni ham oddiy, ravon, xalq tushunadigan tilda ifodalay olgan.

**G'arib bo'ldim, dardimga topmadim davo,
Har nafasda oshar iztirob, yana g'ubor-havo.
Do'st desang, hamma do'stlikka munosib emas aslo,
Men maqsad yo'liga tushdim, ey yigitlar, mana shavo.**

Ushbu she'rda do'stlik, sadoqat va to'g'rilik masalalariga alohida urg'u berilgan. Quyida har bir misra bilan tanishamiz: "G'arib bo'ldim, dardimga

topmadim davo” - bu misrada shoir o‘zini ruhiy jihatdan yolg‘iz, tashvish girdobida qolgan inson sifatida tasvirlaydi. “G‘arib” so‘zi nafaqat moddiy yetishmovchilikni, balki ruhiy bo‘shliq, ma‘naviy iztirobni bildiradi. “Dardimga davo topmadim” degan ibora esa insonning hayotiy muammolari yechimsiz bo‘lib tuyilgan pallalarni ramziy ifodalaydi. Ikkinchi misrada “Har nafasda oshar iztirob, yana g‘ubor-havo”, - deydi shoir. Bu mantiqan birinchi misraning davomi bo‘lib, iztirobning har nafasda ortib borishi — shoir ruhidagi og‘irlikning uzluksizligini ko‘rsatadi. “G‘ubor-havo” iborasi tasviriy vosita bo‘lib, hayotning xiralashgan manzarasini, ruhiy dimog‘chilikni chizadi. Bu misra shoirning ichki ma‘naviy qamrovidagi ziddiyatlarni ifodalaydi. Uchinchi misrada “Do‘st desang hamma do‘stlikka munosib emas aslo” jumlasiga duch kelamiz. Bu satr Maxtumdulijodiga xos axloqiy-falsafiy g‘oyani o‘zida mujassam etadi. U do‘stlikni ulug‘ mavqe deb bilgan, lekin haqiqat shuki — hammaga ham ishonib bo‘lmaydi. Misra orqali shoir odamlar orasidagi munosabatlarni sinchkovlik bilan kuzatganini ko‘rish mumkin. So‘nggi misrada “Men maqsad yo‘liga tushdim, ey yigitlar, mana shavo”, - deydi shoir. Bu satr shoirning ma‘rifatparvarlik ruhini eng aniq aks ettiradi. “Maqsad yo‘li” — adolat, ilm, birlik, komillik yo‘llaridir. Shoir o‘z orzusi yo‘lida qat‘iy qadam qo‘ygani va shu yo‘lda boshqalarni — ayniqsa yoshlarni — ergashtirishga chaqirayotganini ko‘rish mumkin. “Ey yigitlar” murojaati — xalqni uyg‘otish, ruhlantirish, birlashtirish timsoli.

Bugungi kunda Maxtumdulijod nafaqat turkman xalqining, balki butun turkiy dunyoning ma‘naviy ustunlaridan biri sanaladi. Uning she‘rlari ko‘plab tillarga tarjima qilingan, ilmiy tadqiqotlar markaziga aylangan. Shoirning birlik, adolat, ma‘rifat g‘oyalari hozirda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan. Turkmaniston va boshqa mamlakatlarda Maxtumdulining tavallud kunlari keng nishonlanadi, uning ijodi bo‘yicha ilmiy konferensiyalar o‘tkaziladi.

Xulosa. Maxtumdulijod Firog‘iy o‘zining chuqur falsafiy mushohadalari, xalqona uslubi va ma‘naviy kuchga ega she‘rlari bilan Sharq adabiyotida o‘chmas iz qoldirgan. Uning merosi bugungi avlodni ham adolatga, birlikka, ilmga muhabbatga undaydi. Shoirning fikrlari o‘z zamoniga xos bo‘lishiga qaramasdan,

bugungi kunda ham dolzarbligini saqlab qolmoqda. Maxtumdul — o'z xalqining dardini kuylagan, insoniyatning ma'naviy qadriyatlarini yuksaltirgan ulug' adib, mutafakkir va shoirdir.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. Maxtumdul. Tanlangan asarlar. Toshkent. O'zbekiston KP MK nashriyoti. 1976, 156-bet.
2. Maxtumdul Firog'iy. Saylanma. Toshkent "O'zbekiston" 2008
3. Maxtumdul. She'rlar. Toshkent. T. 1979.
4. Maxtumdul "Dunyo o'tib boradir". Yangi asr avlodi. 1990.
5. Rasulov, H. (2021). Markaziy Osiyo realizmi va shaxs konsepsiyasi. Samarqand: Zarafshon universiteti nashriyoti.
7. 4.Bayramov, S. (2023). Turkman nasrynda taze akymalar we psihologik tahlil. Ashgabat:
8. Turkmen dawlet neşirýaty
9. Aýdogdyýew, M. (2020). Inson ruhy dünýäsi türkmen romanlarynda. Ashgabat: Turkmen dawlet uniwersiteti.
10. Karimov, A. (2015). O'zbek va turkman adabiyotida realizmning badiiy tamoyillari. Toshkent: Fan.
11. Quronboyev K. Maxtumdul-ilhom chashmasi. Toshkent. "Tafakkur" nashriyoti, 2011
12. Qosimov, A., Hamroqulov, A., 2019. Qiyosiy adabiyotshunoslik. Toshkent. Akademnashr.
13. www.ziyouz.com kutubxonasi
14. <https://www.uzbekembasy.in/turkman-adabiyoti/?lang=uz>
15. <https://lex.uz.docs/-6806311>